

УДК 811.161.2:81.276

Гуменюк Т. І.

ІСТОРИЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ТЕРМІНИ В СУЧАСНІЙ ТЕЛЕВІЗІЙНІЙ ФАХОВІЙ МОВІ

У статті проаналізовано зміну поглядів на природу терміна та вимоги до нього в українському й зарубіжному мовознавстві. Подано класифікацію термінів сучасної телевізійної фахової мови за ступенем спеціалізації та структурними характеристиками.

Ключові слова: термін, термінологія, телевізійна фахова мова.

Гуменюк Т. І. История терминологии и термины в современном телевизионном профессиональном языке. – Статья. Статья рассматривает смену взглядов на природу термина и требования к нему в украинском и зарубежном языковедении. Представлена классификация терминов современного телевизионного профессионального языка по степени специализации и структурным характеристикам.

Ключевые слова: термин, терминология, телевизионный профессиональный язык.

Gumeniuk T. I. The History of Terminology and Terms in the Modern Television Language for Specific Purposes. – Article. This article presents the change of views on the nature of the term and requirements for it in Ukrainian and foreign linguistics. Classification of terms in the modern television language for specific purposes by the degree of specialization and structural characteristics is presented.

Key words: term, terminology, television language for specific purposes.

Фахові мови – живі й динамічні утворення, які проводять у літературну мову частину інновацій. Диференційною ознакою будь-якої фахової мови є саме термінологія. Попри стандартизацію та однакові вимоги до термінів у всіх галузях вони відрізняються не лише семантикою, а й структурою. Свої особливості має також термінологія телевізійної фахової мови, яка хоч і близька до журналістики, проте значною мірою тяжіє до технічної сфери. Цей пласт лексики на сьогодні є малодослідженим і може містити значний евристичний потенціал. Тому метою статті є показати, як змінювалися уявлення про термін із часом, як термінологія опрацьовувалася лексикографічно, що розуміють під терміном сьогодні та які висувують вимоги до нього, які особливості має телевізійна фахова мова. Вирішення цих завдань дасть поштовх новим дослідженням у сфері як теорії термінології загалом, так і телевізійної фахової мови зокрема. Викладений матеріал може стати основою майбутнього словника телевізійної фахової мови.

Методологічні засади дослідження термінології в лінгвістиці пов'язані з іменами Б. Головіна, В. Даниленко, Д. Лотте, О. Реформатського, І. Ковалика, О. Ахманової, Г. Мацюк, які дотримуються погляду на термінологію як частину загальнолітературної мови [1, 458]. В. Даниленко вважає, що термінологія належить до наукової мови, він розглядає її як самостійний функціональний різновид [4, 78–90]. Особливість термінології полягає в тому, що вона найбільше піддається свідомому творенню. Деякі загальноживані слова в мові фахівців набувають значення та функцій термінів. Сам термін виконує дві функції: називає поняття та відображає його зміст. На відміну від номенклатурних назв терміни для кожної науки злічені та обов'язково пов'язані з поняттям цієї

науки [1, 459]. Основні критерії розрізнення терміна та загальноживаного слова – це зв'язок із науковим поняттям, високий рівень абстрагування, логічний зв'язок зі значеннями інших термінів у межах певної системи, зв'язок із певною науковою або професійною діяльністю.

Українські й зарубіжні мовознавці формують такі вимоги до терміна: 1) зв'язок із науковим поняттям; 2) наявність чіткої дефініції, тобто короткого логічного визначення поняття, у якому відображено суттєві ознаки певного об'єкта; 3) системність; 4) спеціальна сфера застосування; 5) тенденція до однозначності в межах термінологічного поля, тобто термінології певної галузі; 6) відносна незалежність від контексту; 7) точність, чіткість; 8) лаконічність, семантична прозорість, хоча ця вимога досить часто суперечить точності; 9) відсутність синонімів та омонімів; 10) план вираження – слово або словосполучення; 11) стилістична нейтральність, тобто відсутність експресії, модальності, естетичних характеристик; 12) милозвучність (М. Володіна, Д. Ганич, О. Герд, Б. Головін, С. Гриньов, В. Даниленко, А. Д'яков, О. Іващишин, Т. Канделаки, І. Ковалик, І. Кочан, Г. Мацюк та інші) [8, 57–58].

Серед названих пунктів основними вимогами до терміна вважають системність, тенденцію до однозначності в межах термінологічного поля, точність, відсутність експресії, стилістичну нейтральність.

У державному стандарті України «Термінологія. Визначення основних понять» подано таке визначення терміна: «Термін (у термінології) – це позначення певного поняття у фаховій мові за допомогою лінгвістичного виразу» [10, 9]. Терміну дають дефініцію через найсуттєвішу ознаку або властивість предмета, який він позначає. Природа

терміна передбачає симетрію плану вираження та плану змісту, тобто однозначність. Л. Азарова та А. Костюк вважають, що вивчення лінгвістичних питань термінології допомагає пізнати загальні закономірності розвитку мови [1, 460].

Лінгвістичне осмислення понять *термін*, *термінологія* розпочинається в ХІХ ст. окремими спостереженнями, а вже в ХХ ст. набуває важливого значення в мовознавстві та значного поширення. На початку ХХ ст. в зарубіжному мовознавстві можна прослідкувати зародження перших теорій терміна. Спочатку терміни порівнювали з математичними формулами. Ці одиниці не зараховували до словникового запасу мови, оскільки їх використовують лише з метою спеціального спілкування (у певній галузі). Крім того, терміни не викликають ніяких асоціацій за межами свого буквального значення, тобто наближаються до чистих знаків, які виражають чисті відношення. Значного поширення набула також теорія «ієрогліфічності» терміна. Її прихильники розглядають терміни як семантично нейтральні знаки, призначені для позначення суто інтелектуальних фактів. Такі ідеї поділяли Л. Ольшка, О. Єсперсен, Ф. Брюно. Ж. Вандрієс майже ототожнював термінологію та жаргон. А. Ширмер поділив увесь словниковий склад німецької мови залежно від сфери вжитку на два шари: загальноповсякденну лексику та спеціальну лексику. Останню дослідник поділяє на три підгрупи: станову – лексика окремих суспільних груп (школярів, студентів, бродяг); професійну – лексика різних ремесел; лексику різних дисциплін (лексику вчених) – лексика духовної, моральної, творчої сфер. Розгляд термінології як лексики різних дисциплін поширений у німецькому мовознавстві й нині. Так її розглядає Г. Еггебрехт. При цьому він підкреслює, що термін потрібно розуміти як структуру, яка отримує значення не від слова, що лежить у його основі, а від відповідного їй поняття. Термінологію розглядає також Ш. Баллі у «Французькій стилістиці». Він дає своє визначення спеціальної термінології як сукупності слів, які не входять до загальної мови й точно позначають об'єктивну, логічну сторону речей. О. Найбеккен формулює поняття «технічної англійської мови» як мови науки на противагу загальноповсякденній англійській мові. Він підкреслює більшу стабільність і більш інтернаціональний характер слів «технічної англійської мови». Однак О. Найбеккен у своєму дослідженні зосереджує увагу на вимогах до наукової термінології та майже нічого не говорить про лінгвістичну сутність термінів. Те саме робить Е. Ендрюс в «Исто-

рії англійської наукової мови». Він зауважує, що номенклатура/термінологія¹ не може мати ніякого філологічного обґрунтування. У зарубіжному мовознавстві роботи лексикографічного характеру набагато випереджають теоретичні. Видано сотні термінологічних словників, десятки досліджень присвячено унормуванню та стандартизації окремих термінологій, водночас власне теоретичні питання специфіки терміна як одиниці мови висвітлено лише в поодиноких працях [11, 11–19].

Як відомо, у мовознавстві усталилося два погляди на сутність термінології: її або вважають специфічним шаром літературної лексики, або виводять за межі літературної мови так само, як і діалекти. Перша група дослідників розглядає термінологію як підсистему загальнолітературної мови, тобто в її межах, проте як окрему самостійну галузь. Термін підпорядковується і термінологічним законам, і законам мови в цілому, оскільки він є знаком спеціальної системи та одиницею лексичного складу певної мови. В історії термінознавства уявлення про термін змінювалися. Спочатку його вважали «особливим словом» (І. Ковалик, Н. Непійвода), потім «словом в особливій функції» (К. Люцинський, О. Покровська, С. Худолєєва, А. Д'яков, Т. Кияк, З. Куделько) [8, 55–56].

Прототерміни на позначення понять і процесів у землеробстві, тваринництві, обробітках різних матеріалів з'явилися ще за дохристиянських часів. Зростання й диференціація ремесел, зумовлені соціальними потребами, вплинули також на розвиток професійної лексики. Перші фіксації термінів можна знайти в писемних пам'ятках Київської Русі². Переломним моментом стала «промислова революція» (ХVІІІ–ХІХ ст.), яка посприяла швидкому нарощенню технічної термінології [5, 18].

У фаховій мові дуже близькими до термінів є професіоналізми. Дослідники вказують, що останні вживаються на позначення певних понять лише в межах окремої професії. Вони не завжди відповідають нормам літературної мови, можуть бути експресивно забарвленими та виступати синонімами до термінів [1, 461]. А. Калінін визначає термін як офіційне, узаконене в певній галузі позначення, тоді як професіоналізм – напівофіційне слово, розповсюджене переважно в розмовній мові людей певної професії, що не є науковим позначенням поняття. Серед диференційних рис професіоналізмів часто вказують більшу образність (В. Портянникова), наприклад: *акваріум, мишка, недотяг, перетяг, складати рибу, складати ковбасу*. Однак метафоричне й метонімічне перенесення властиве різним категоріям

¹ Більшість зарубіжних учених не розрізняють номенклатуру та термінологію, вживаючи перше слово частіше.

² На цей час уже існували тексти, які спорадично містили терміни або прототерміни. Наприклад, «Ізборник Святослава» (1073 р.), де пояснено незрозумілі біблійні слова, «Руська правда», у якій вміщено юридичну термінологію, військова термінологія траплялася в давніх літописах. Згодом І. Величковський у збірці «Млеко» (1691 р.) пояснював терміни фігурного віршування, а пізніше Л. Зизаній та М. Смотрицький опрацьовували церковнослов'янську термінологію.

слів професійної сфери (*колесо, вилка, нитка*). Б. Косовський та А. Калінін зазначають, що терміну властива більша точність, ніж професіоналізму [12, 78–80]. Терміни й професіоналізми, які мають тотожну або близьку семантичну характеристику, можуть різко відрізнятися узусом, орієнтацією на сферу вжитку. Найяскравіше це проявляється, зокрема, у фаховій мові під час вжитку корелятивної пари, наприклад *ВМЗ, БЗ – безуха, безешка*. Перші два слова є термінами, закріпленими в словниках і державних галузевих стандартах. Слова *безуха* і *безешка* є розмовними варіантами, які часто можна почути в ньюзрумі. Коли термінологічного еквівалента професіоналізму немає, він може зайняти смислову нішу та стати терміном. Професіоналізм має кілька особливостей: 1) більшу чи меншу ненормованість вжитку слова в конкретному його значенні; 2) функціонально-стильову обмеженість вжитку; 3) наявність емоційно-експресивних конотацій. Межі між термінологією та професійною лексикою дуже рухливі через гнучкість самого мовного узусу та через постійну й складну взаємодію різних пластів спеціальної лексики [12, 81–82].

Лінгвоукраїністика тривалий час була зосереджена на збиранні матеріалу та укладанні термінологічних словників. Наша термінологічна лексикографія започаткована в другій половині XIX ст. працями І. Верхратського, І. Гавришкевича, Є. Озаркевича та інших. Її історію умовно поділяють на кілька періодів: 1) друга половина XIX – кінець XIX ст.; 2) початок XX ст. – 30-ті рр. XX ст.; 3) 50-ті рр. XX ст. – 80-ті рр. XX ст.; 4) 90-ті рр. XX – початок XXI ст. За перший період видано близько 30 словників у підавстрійській та підросійській Україні переважно з природничої та юридичної сфери за авторством Я. Головацького, Г. Шашкевича, В. Левицького, М. Петрушевича, І. Верхратського, О. Роговича та інших [9, 683]. Першим українським нормативним термінологічним центром стало Товариство імені Т. Шевченка (кінець XIX – початок XX ст.). Згодом функцію нормалізатора перебрав на себе Інститут української наукової мови (20–30-ті рр. XX ст.). Початок XX ст. до 30-х рр. часто називають українським відродженням. За кілька років виходять десятками словники різноманітних галузей науки³, активно розвивається теорія термінографії (інструкції до укладання словників, осмислення поняття «термін», теоретичне дослідження окремих терміносистем тощо). Однак зауважимо, що формування наукової мови в Україні відбувалося за несприятливих умов бездержавності. Тому різні галузі (наприклад,

науково-технічна, природнича, гуманітарна тощо) не розвивалися природно, їх штучно гальмували та втручалися у внутрішню структуру. Після так званого «закручування гайок» у 30-х рр. XX ст. наукову роботу припинено, авторів знищено. Відродження термінологічної роботи припадає на кінець 50-х – початок 60-х рр. XX ст. У цей час Президія Академії наук УРСР створює Словникову комісію, яка відповідає за визначення принципів укладання термінологічних словників, організацію авторських колективів, затвердження словників до друку. Протягом цього періоду видано близько двадцяти невеликих словників. Наприкінці 70-х – на початку 80-х рр. XX ст. постає теоретичне термінознавство як самостійна наука зі своїм терміноапаратом, методологією, завданнями. Найпродуктивнішим у розвитку української термінології та термінографії є останній період (90-ті рр. XX – початок XXI ст.). За цей час в Україні опубліковано близько 600 термінологічних словників⁴. Частину присвячено вузькоспеціальним і новим сферам, які раніше не були опрацьовані лексикографічно. XXI ст. позначилося появою нового типу словників – електронних [9, 15–21].

Важливим етапом у вивченні фахових мов стало створення Державних стандартів України (ДСТУ) починаючи з 1993 р. На сьогодні в Україні розроблено понад 600 ДСТУ. Вони регламентують не лише принципи та правила певної галузі, а й поняття та терміни, які застосовують у кожній конкретній сфері. Ці нормативні документи закріпили усталені терміни у відповідній галузі, а також підсумували певний етап термінотворення.

В українському мовознавстві існує низка праць із галузевої термінології: біологічної (Л. Симоненко), будівельної (В. Марченко), військової (Т. Михайленко, Л. Мурашко, Б. Якимович, Я. Яремко), геологічної (М. Годована), гідромеліоративної (Л. Малевич), граматичної (Н. Москаленко), друкарської (Е. Огар), економічної (Т. Панько), математичної (А. Крейтор), машинобудівної (О. Литвин), медичної (Г. Дидик-Меуш), мінералогічної (Н. Овчаренко), музичної (З. Булик), образотворчої (Б. Михайлишин), радіотехнічної (І. Кочан), ринкових відносин (О. Покровська), риторичної (З. Куньч), соціально-політичної (А. Бурячок), спортивної (М. Паночко), театральної (А. Костюк), фізичної (В. Пілецький, І. Процик), філософської (Н. Жовтобрюх, Д. Кирик), хімічної (Г. Наконечна), церковної (С. Бібла, Н. Пуряєва), юридичної (О. Сербенська) тощо [3, 92]. Телевізійна фахова мова наразі представлена галузевими стандартами. Словники містять здебільшого

³ Наприклад, «Словник українських фізичних термінів» (О. Курило, Г. Холодний), «Російсько-український словник правничої мови» (А. Кримський, 1926 р.), «Російсько-український медичний словник» (М. Галин, 1920 р.), «Математична термінологія» (Ф. Калинович, 1925–1926 рр.), «Термінологія електротехніки» (І Шелудько, 1928 р.), «Будівельна термінологія» (С. Булда, 1930 р.) тощо.

⁴ Наприклад, «Глосарій термінів з хімії» (Й. Опейда, О. Швайка, 2008 р.), «Російсько-український словник наукової термінології» в 3 книгах, «П'ятимовний тлумачний словник з інформатики» (Р. Іваницький, Т. Кияк) тощо.

терміни журналістики, частина з яких входить також до телевізійної фахової мови. Тому лексикографічне опрацювання цього пласту лексики є актуальним завданням сучасної лінгвістики.

У процесі становлення термінології та її теорії стало зрозуміло, що терміни – це не простий набір слів, а певна система, тому в межах кожного конкретного терміна існує певна формальна послідовність. За ступенем спеціалізації в телевізійній фаховій мові можна виділити такі три групи термінів:

1) загальнонаукові терміни: *аналіз, алгоритм, блок, канал, ланцюг, мережа, лінія, метод, оцінка, передбачення, період* тощо. У межах певної терміносистеми такі одиниці поєднуються з іншими лексемами, щоб таким чином конкретизувати своє значення, наприклад: *аналіз зображення телевізійний, алгоритм цифрового оброблення ТВ-сигналів, блок апаратно-студійний, канал стереопари, ланцюг гіпотетичний еталонний, мережа оптико-коаксіальна гібридна, лінія телевізійна, метод DSCQS, оцінка якості середня зважена, передбачення внутрішньокадрове, період дискретизації часовий*;

2) міжгалузеві терміни: *плазма, сервер, синхронізація, фільтр, імпульс, генератор, інтервал, кодер, розгортка*;

3) вузькоспеціальні терміни: *аудіомікшер, відеостик гібридний, декодер телетексту, джитер апертурний, кодер SECAM, модуляція типу COFDM* тощо.

Телевізійна фахова мова містить багато назв технічного обладнання й процесів, це зумовлює існування в її складі багатьох термінологічних словосполучень. За структурними характеристиками термінологічні одиниці можна поділити на такі види:

1. Однокомпонентні: *анонс, апаратна, аудіомікшер, аутентифікація, ведучий, відеозапис, гасіння, децимація, диктор, ефір, журналіст, зважування, інтерполятор, кореспондент, космобачення, мікшер, миготіння, повтор* тощо.

2. Двокомпонентні:

а) іменник + іменник: *аналіз спотворень, апаратна відеозапису, відтворювання зображення, генератор синхроімпульсів, градація яскравості, декодер телетексту, децимація відеосигналу, діапазон контрасту* тощо;

б) іменник + прикметник: *надлишковість аудіосигналу, невизначеність апертурна, оброблення векторне, передбачення міжкадрове, підсилення диференціальне, приймач телевізійний, рядок червоний, сигнали відбиті* тощо.

3. Трикомпонентні:

а) іменник + прикметник + іменник: *система прикладного телебачення, система умовного доступу, слово кадрового синхроімпульсу, стандарт цифрового кодування, телебачення звичайної чіткості, телебачення підвищеної якості, характеристика бокових смуг, виключення залишкового погіршення* тощо;

б) іменник + прикметник + прикметник: *відеосигнал повний колірний, декодер телевізійний цифровий, канал супутниковий телевізійний, кодер телевізійний цифровий, коливання несівне різнице, колір білий рівносигнальний, комбінація кодова спотворена* тощо;

в) іменник + іменник + прикметник: *комбінація помилок коригована, коригування нерівномірності чорного, надлишковість аудіосигналу спектральна, оброблення відеосигналу адаптивне, оцінка якості нормалізована, перетворення послідовності швидке, подання ТВ-сигналу цифрове* тощо;

г) іменник + іменник + іменник: *сигнал синхронізації приймача, система оброблення ТВ-сигналів, формат сигналу передавання, швидкість передавання відеоданих, ідентифікація моделі спотворень, коригування сигналу колірності, ланка тракту телебачення, передспотворення сигналу колірності* тощо.

4. Багатокомпонентні: *алгоритм цифрового оброблення ТВ-сигналів, аудіосигнал дискретний звукового супроводу, ділянка міжнародного багатоділянкового ТВ-ланцюга, згортка відеосигналу дискретна з просторово-часовою імпульсною характеристикою, імпульси централізованої колірної синхронізації, коливання несівне звукового супроводу проміжне, мережа розподілу програм телевізійного мовлення, період дискретизації відеосигналу просторово-часовий, сигнал випробувального рядка вимірювальний* тощо [2, 83–84].

Н. Краснопольська досліджує гіперо-гіпонімічні відношення як один із виявів системності в термінології. Як відомо, у такому типі відношень розрізняють слово-гіперонім, яке виражає родові поняття, та слово-гіпонім, яке виражає родові поняття. Дослідник зазначає, що гіпонімічна парадигма – одна з найважливіших категорій, які формують термінологічні структури, оскільки терміни мають не лише передавати суть поняття, а й вказувати на зв'язки між одиницями. Якщо синонімічні, антонімічні, омонімічні зв'язки об'єднують лише певну частину слів, то родо-видові відношення охоплюють усю лексику. На основі одного гіпероніма формується мікрополе термінів-гіпонімів, де гіперо-гіпонімічні зв'язки розгортаються як по вертикалі, так і по горизонталі [6, 111]. Аналізована термінологія повністю відповідає цим твердженням, наприклад: *період дискретизації, період дискретизації просторовий, період дискретизації просторово-часовий, період дискретизації часовий, період дискретизації відеосигналу просторовий, період дискретизації відеосигналу просторово-часовий, період дискретизації відеосигналу часовий, період дискретизації зображення просторовий, період дискретизації зображення просторово-часовий, період дискретизації зображення часовий, пе-*

ріод дискретизації послідовності просторовий, період дискретизації послідовності просторо-во-часовий, період дискретизації послідовності часовий. У цьому мікрополі *період дискретизації* є гіперонімом, а решта одиниць – гіпонімами. Водночас це мікрополе можна поділити на дрібніші, тоді, наприклад, *період дискретизації просторовий* буде гіперонімом, а *період дискретизації відеосигналу просторовий, період дискретизації зображення просторовий, період дискретизації послідовності просторовий* будуть гіпонімами. Тобто в різних термінологічних полях одне слово може бути як гіпонімом, так і гіперонімом.

Отже, науковий розгляд термінології розпочався в ХІХ ст. Як в українському, так і в зарубіжному мовознавстві теоретичним напрацюванням зазвичай передували десятки лексикографічних галузевих праць. Протягом цього часу формувалися основні вимоги до терміна та його дефініції. Пізніше в межах фахових мов почали вирізняти також професіоналізми як неофіційні еквіваленти. Серед термінів телевізійної фахової мови є багато структурно складних одиниць, що зумовлено тяжінням до технічної сфери. Телевізійна фахова мова є маловивченим динамічним лексичним пластом, який може пролити світло на процеси, які відбуваються також у літературній мові.

Література

1. Безгодова Н. Співвідношення понять термінологія – професіоналізм – номенклатура (теоретичний аспект) / Н. Безгодова // Вісник Львів університету. Серія «Філологічна». – 2004. – Вип. 34. – Ч. 1. – С. 458–463.
2. Васенко Л. Фахова українська мова : [навч. посібник] / Л. Васенко, В. Дубічинський, О. Кринець. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 272 с.
3. Верстюк А. До питання про становлення сучасної української термінології / А. Верстюк, Т. Сукаленко // Тенденції та перспективи формування професійної лексики. – Ірпінь : Нац. ун-т ДПС України, 2011. – С. 91–95.
4. Даниленко В. Лексико-семантическая и грамматическая особенности слов-терминов / В. Даниленко // Исследования по русской терминологии. – М. : Наука, 1971. – С. 78–90.
5. Кияк Т. Апологія лінгвістики фахових мов / Т. Кияк // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – Вип. VII. – К. : КНЕУ, 2007. – С. 18–21.
6. Краснопольська Н. Гіперо-гіпонімічні відношення в українській термінології менеджменту / Н. Краснопольська // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – Вип. VII. – К. : КНЕУ, 2007. – С. 111–113.
7. Реформатский А.А. Что такое термин и терминология / А.А. Реформатский // Вопросы терминологии : матер. Всесоюзного терминологического совещания (25–29 мая 1959 г.). – М., 1961. – С. 46–54.
8. Романова О.О. Спеціальна лексика української мови як об'єкт лінгвістичного дослідження: термін і номен / О.О. Романова // Термінологічний вісник : зб. наук. праць. – К. : ІУМ НАНУ, 2011. – Вип. 1. – С. 55–62.
9. Симоненко Л. Українська наукова термінологія в лексикографічному опрацюванні / Л. Симоненко // Українська наукова термінологія : зб. матер. конф. «Українська наукова термінологія. Проблеми перекладу». Серія № 3 «Суспільні та гуманітарні науки». – К. : Наукова думка, 2009. – С. 13–22.
10. ДСТУ 3325-96 «Термінологія. Визначення основних понять» : чинний від 26.02.1996 р. – К. : Держстандарт України, 1996. – 47 с.
11. Хаютин А.Д. Термин, терминология, номенклатура / А.Д. Хаютин. – Самарканд : Самаркандский гос. ун-т им. А. Навои, 1971. – 129 с.
12. Шелов С.Д. Терминология, профессиональная лексика и профессионализмы (К проблеме классификации специальной лексики) / С.Д. Шелов // Вопросы языкознания. – 1984. – № 5. – С. 76–87.